Hegedűs Imre János

Kánya Titusz és Emi, a lány

Gyermekkoromban történt.

Mintha apró, szürke egerek fogóztak volna hámba, s hosszú sorban, keskeny ösvényen, megállás nélkül menetelnének, úgy teltek az évek az aprócska zsákfaluban, ahol én születtem.

Nem történt ott semmi.

Azazhogy mégiscsak megtapadt valami a memóriám falán, ráadásul egy furcsa eset.

Azzal kezdődött ez a történet, hogy kihelyeztek hozzánk egy erdészt.

Nahát! Mit jelentett az a világ zajlásához képest? Semmit. Még porszemhez sem hasonlítható, ráadásul Kánya Titusz, így hívták az erdészt, jelentéktelen külsejű, tömzsi, köpcös fiatalember volt, nyaka vastag, arca pirospozsgás, semmilyen vonása nem emelte az átlag fölé.

De volt egyenruhája.

A sötétzöld posztóból készült egyenruha mintha megnyújtotta volna Titusz alakját, pontosabban rangosította azt. Hiába, az egyenruháknak mindig, mindenkor volt és lesz ilyen hatása.

Ráadásul fegyvert viselt. Rendes puskát.

Mikor vállára vette, s végigment a főutcán, ki az erdőbe, rendhagyó látvány volt, magasabbnak látszott.

Legelső napja azzal telt el, hogy szállást keresett. Valahol le kell hajtanom a fejem, nem aludhatom a vadakkal az erdőben, még ha erdész is vagyok, mondta rendre, sorra a gazdáknak, a gazdasszonyoknak, de az Istennek sem akart senki kötélnek állni, mindig reszkír egy ismeretlen idegent befogadni a hajlékba.

Végül a pénz legyőzte a bizalmatlanságot.

Kádár Domokos a feleségével, Julával és Emma nevezetű lányával élt együtt az ereszből, konyhából, egy nagyobbacska szobából álló házban.

Szegények voltak. A legszegényebb család a faluban.

Titusz kétszer is volt náluk, nem álltak kötélnek, de azért ők közben tanakodtak, mi lenne, mondta az ember, ha kiürítenénk a konyhát, bevinnők a főzőkályhát a nagyszobába, s én a szín alatt összekoppantanék egy deszkaágyat? Megtöltenénk a szalmazsákot, a párnámról lemondok, pokróc is van kettő a juhpajtában, asztalt s egy hokedlit kérnénk Élizától, a szomszédtól. Falvédőd van, asszony, az díszíti a falat, nem

hiszem, hogy márványpalotából csöppent ide ez az erdész, s azt mondta, hogy havonta kétszáz lejt fizet. Mikor láttunk mi utoljára százlejest?

Idáig értek el a beszélgetésben, amikor harmadszor is kopogtatott az erdész.

– No, nem gondolták meg a dolgot? Én igazán csendes ember vagyok, s amúgy sem fogok sokat lábatlankodni, reggel kimegyek az erdőkre, este hazajövök, csak éjszaka lennék itt.

– Már éppen azon vagyunk, erdész úr – mondta Domokos –, hogy befogadjuk, bizony, jól fogna az a kétszáz lej. Mert ha jól szétnéz itt nálunk, láthatja, hogy nem vett fel minket a vagyon. Még jármasmarhánk, fogatunk sincs, napszámba járunk a gazdákhoz, abból élünk.

– Örülök, Domokos bácsi, hogy így döntöttek. S a kétszáz lejt megtoldom azzal, hogy lesz tűzifájuk bőven, nem kell fagyoskodni télen, annyit utalok ki magamnak, amennyit akarok.

Megköttetett az alku.

Aki egy szót sem szólt, csak nézett táguló szemekkel, az Emmus volt. A lány. Emi. Nem született virágszálnak, de csúnya sem volt, firtató, szúrós szeme tűnt fel az erdésznek, s azt is látta, szíjas, erős, nap-számos munkában megedzett fehérnép, arca csontos, karjai izmosak, kézfogása akár egy férfié.

– De jó volna nekem egy ilyen társ – gondolta Titusz már aznap este, amikor lefeküdtek.

Sokáig fetrengett, forgolódott, nem tudott elaludni, pedig a frissen töltött szalmazsák kényelmes volt, s a három falvédővel feldíszített, konyhából előléptetett szoba is barátságos. De új helyen az első éjszaka az ember forgolódik, fészkelődik, mint a tojós réce.

S ahogy mondta, már az első reggel vállára akasztotta a puskát, s kiment az erdőre. Ezer szeme van egy falunak, addig követték tekintetükkel az emberek, amíg el nem tűnt a hegykaréj gyertyánosában.

Megindult falucskánkban a pletyka, a találgatás.

– Ki lehet ez az ember? Honnan származik? Ilyen név, hogy Titusz, nincs is! Katonaviselt vagy fogságot szenvedett vének sem hallották soha.

Engem kézen fogott az anyám, s úgy tíz óra felé bementünk Julához, hátha ő mond valamit.

Egyedül volt otthon, csak az ura és Emi szegődött reggeliben napszámosnak, így nyugodtan beszélgetett a két asszony.

– Milyen ember ez az erdész, te Jula? Miféle szerzet? Honnan jött? Milyen szél fújta erre? Kell-é félni tőle? Hogy lesz nekünk fánk télire?

– Hát azt hiszed, beszélt nekünk erről? Mi berendeztük neki a konyhát lakószobának, korán lefeküdt, s bizonyára elaludt, fáradt lehetett.

Hárman mentünk be az erdész szobájába, a kicsi asztalra ki volt rakva egy borotva, egy habverő pamacs, amilyen apámnak is van, egy feltámasztható tükör és egy henger alakú szappan. A pléh mosdótál, amiről Kádárék lemondtak, a sarokban a földre volt ledobva.

Emlékszem, én még meg is néztem magamat a tükörben.

Lassan napirendre tért a falu a dolog fölött. Belenyugodtak, hogy van egy idegen köztük, nem jó bizalmaskodni vele, mert az állam embere, az állam fáját őrzi, főhet a fejünk, mondták a gazdák, hogy jutunk fához ezután, büntetni fog ez a sonkás arcú idegen, nagyobb falopásért börtön jár.

Nem is bizalmaskodott senki vele, de hízelegni tudott mindenki. Jula konyhájának feljött a csillaga, ha tyúkot, récét, pulykát vágott valaki, az aprólékból neki is vitt, s ami a legfurcsább volt, esténként kezdtek eljárogatni a Kádár-portára a legények.

Ez is szokatlan volt, olyan szegény lánnyal, mint Emi, szóba sem állt addig senki, most sem folyt nagy udvarlás, verték a bankot, vagyis kártyáztak, abba az erdész is belekeveredett, kiderült, van gyakorlata, nem kezdő a játékban.

Egyszóval megváltozott az élet Kádáréknál. Fordult egyet a tengelye körül. Mostanig csend volt, nyugalom, este a tyúkokkal egy időben feküdtek le, hogy ne fogyjon sok petróleum a lámpában, most, amíg el nem mennek a legények, fenn kell maradni.

Az illem úgy kívánta, szólni kell a lányhoz, ha már van lány a háznál, oda-oda szóltak Eminek, aki szorgalmasan font a sarokban. Kurta válaszokat kaptak, neki még nem udvarolt soha senki:

– Hány méter a fonal, Emi?

– Isten tudja.

– Hány orsóval fontál ma este?

– Kettővel.

– Nem szúrja a csepű a nyelvedet?

– Nem.

– Holnap kihez szegődtél napszámba?

– Pethő Márton bához.

Hát ilyen sete-suta s ehhez hasonló beszélgetés folyt esténként, az erdész hamar észrevette, hogy nem Emi miatt járogatnak ide a legények, hanem őt akarják meghódítani, legalábbis a faluhoz édesgetni, mert, s ezt tudta a minisztertől az éjjeli bakterig mindenki, hogy fa nélkül nem lehet kihúzni a telet, s nyáron is főzni kell, a disznónak nem adhatják nyersen a pityókát, a répát, a katlan alatt naponta lobog a láng.

Igen így, nem a lánynak, hanem az erdésznek udvaroltak a legények, dédelgették, hódoltak neki, hátha hozzászelídül a faluhoz, s behunyja legalább az egyik szemét, ha lopják a fát.

Márpedig lopták.

Államosították az erdőket, ott csak a madarak tanyázhattak, ezért ki kellett ókumulálni, miképpen lehet hozzájutni a fához, télen fontosabb az, mint a kenyér.

Hát a széna alatt.

Mindenkinek volt erdei kaszálója, s a szekér derekát megrakták fával. Úgy kellett betakarni, ne látszodjon ki semmi, ne lógjon ki hátul a vége, ezért méretre vágtak minden darabot.

Éjszaka lopakodtak ki a kemény férfiak, a holdvilág fénye elegendő volt nekik, fejszét egyáltalán nem használtak, annak a csattogása messze hallatszott volna, a harcsafűrészt földszint nekieresztették a tőkének, s ha eldőlt a fa, pontosan, a szekér hosszúságához mérten, tengelytől tengelyig darabolták fel. Hajnalban az asszonyok kihajtották a fogatot, úgy illesztették be a fatörzseket, mint dobozban a gyufát, s hamar betakarták szénával. Csak a magasra rakott, rúddal leszorított, imbolygó szénásszekeret lehetett látni, rejtve volt a legnagyobb kincs.

S az erdőben minden nyomot eltüntettek. Egy faág, egy forgács, maréknyi fűrészpor sem maradhatott a helyszínen, ehhez mesteri módon értettek a férfiak. Földdel, falapival, többéves avarral takarták be a fa helyét, s elásták a patakmederben a hulladékot.

Így szállt haza nagy méltósággal a bükk, a gyertyán, a csere, otthon éjszaka darabolták fel a csűrben, a pajtában, és szárították meg a szénapadláson.

Az volt furcsa az egészben, hogy ezt pontosan tudta az erdész, pontosan tudta mindenki, de szemet hunyt a hatalom, szemet kellett hunyjon, különben néplázadás tört volna ki.

De azért erdészt fizetett az állam, így meg tudta akadályozni a nagyobb erdőpusztítást, mindenki csak annyit lopott, amennyire éppen szüksége volt.

Ezek voltak a külső változások. Történt valami, mert mindig, mindenhol, mindenkor történik valami. A külszín változott azzal, hogy erdészlakója lett a kicsi falunak.

De a benti, a belső áramlások láthatatlanok. Senki sem tudott arról, hogy Titusz és Emi lelkében is moccant valami. Még ők sem tudták. Csupáncsak a pillantásuk változott meg. Eltelt néhány hét, és ők másképp néztek egymásra, mint az első napokban. Szót sem igen váltottak, de a pillantás változása elegendő jel volt.

A hét közepén, csütörtökön, pénteken keletkezett légüres tér a Kádár-portán, amikor nem jöttek a legények. Ilyen volt a szokásrend. A kedd, a szombat, vasárnap az udvarlások napja, akkor jártak guzsalyasba.

Emi nem tudta, mitévő legyen. Hol állítsa fel a csörgős guzsalyát? Benn, a szüleinél, a nagyszobában? Vagy Titusznál, az egykori konyhában? Egyszerű volt a helyzet akkor, ha itt voltak a legények. Őket fogadni kellett. De most? Igen, most. Nincs itt senki más, csak ők hárman. És ez az erdész. Kétely kínozta. Miért is fogadták be? Milyen jól megvoltak mostanig.

Vállalni kellett a kínos helyzetet. Ha nem megy be az erdészhez, az sértés, azt jelentené, hogy lebecsüli, semmibe veszi a lakójukat. De ha bemegy? Az félreértésre ad alkalmat. Akkor nekik már közük van egymáshoz. Pedig úgy különböztek, mint ég a földtől.

Nem tehetett mást, vette a csörgős guzsalyát, bement, leült megszokott helyére a sarokba, s szó nélkül fonta végtelen fonalát. Az erdész ült a hokedlin, táskájából iratokat vett elő, bárcatömböket, s böngészte azokat.

Szó alig esett. Befagytak mindketten. Úgy látszik, Titusz sem forgolódott mostanig sokat nők társaságában, mert az ő torka is elszorult. Alig jött ki hang a száján.

Miről is beszélhettek volna? Nem ismerték egymást. Két külön világ feszült szembe egymással. Emi az eseménytelen, szürke faluban nőtt fel, Titusz a nagyvilágból érkezett, nem lehetett tudni, ki fia-borja, azt sem, hány helyen, hány faluban fordult már meg, kétévente helyezik át őket, mert az erdészeti hivatal számára nyilvánvaló volt, akkor pusztul az erdő, akkor lopnak több fát a parasztok, ha már az erdész összemelegedett a néppel, ha már pertut ivott a gazdákkal, a legényekkel, ha már bögyös menyecske farát csipdesi.

Mindezt tudta Emi, benn az agytekervényekben leforgatta mindazt, amit mostanig a falu bölcs öregjeitől hallott, de az a bizonyos moccanás máshol, a szívben keletkezett.

– Istenem! – gondolta. – Milyen jó lenne nekivágni a nagyvilágnak ezzel az emberrel! Akkor végre velem is történne valami. Itt engem lenéznek, soha férjhez nem tudok menni. Kinek kellene egy ilyen koldustarisznya? Biztos, vénlány leszek, aminél nagyobb Isten csapása nincs. Most még Eminek szólítanak a faluban, de biztos, hogy Emma leszek.

De ezek mélyre elásott, titkos gondolatok voltak, még saját magának is ritkán vallotta be, elfojtott minden sóvárgást.

Titusz sem mondta el azt, amit gondolt. Neki is forgott benn, belül az a láthatatlan kerék:

– Nem szép ez a lány, de nem is csúnya. Dolgos, mint a méh. Keze úgy jár, mint a motolla. Láttam, főzni is tud. A nagymosást is ő végzi. Húsvétkor kimeszelte az egész házat. S csendes. Hallgatag. Ritka érték ez, mert azt már tapasztaltam, én sem most léptem le a falvédőről, hogy a legtöbb nő, ha feleség lesz, kitátja a száját, kígyónyelvével pokollá tudja tenni a férfi életét.

Közel két év telt el. Sem a szülők, sem a falu nem vett észre semmit. Látszólag közömbösen élt egy fedél alatt az idegenből ide szakadt erdész, a két szülő és a vénlányságra ítélt Kádár Emi. Emma.

Történt köztük valami? Talán. De hétpecsétes titok volt az, ha történt.

Közeledett a kritikus időpont. Titust tudta, körülbelül mikor jön az értesítés arról, hogy őt áthelyezik.

Vett valamelyik jómódú gazdasszonytól egy kövér libát, egy boros gazdától demizson bort, hazavitte, s arra kérte Julát, főzzön vasárnapra nagyfazék, zsíros húslevest, és süsse ki a liba mellehúsát, combját, aprólékát.

Elkészült az ünnepi ebéd, Emi beszaladt hozzánk, elkérte édesanyámtól a nagy porcelán tálját, abba merték ki a levest.

Miután ettek, felállt Titusz, és dadogó hangon megszólalt:

– Kedves Jula néni, Domokos bácsi! Holnapután lesz két éve annak, hogy én ide megérkeztem, s maguk befogadtak. Megismertem a falut, és megismertem Emmát. Nem vagyok beszédes ember, egyszerű, keresetlen szavakkal kérdezem maguktól: Hozzám adnák-e feleségül a lányukat?

Legalább akkora feszültség keletkezett, mint két évvel ezelőtt, amikor Kádár Domokos és Kádár Jula legyőzte a bizalmatlanságot, és befogadták Kánya Tituszt.

Hosszú szünet után szólalt meg az apa:

– Nem könnyű választ adni a kérdésére, erdész úr. Nekünk, bármekkora a szegénység itt, egyetlen kincsünk Emi. Mi lesz, ha magát tovább helyezik? Nem tudunk megválni a lányunktól, meg is szakadna a szívünk. S maga mégsem mondhat le a jó állásáról, nem állhat be mellénk napszámosnak.

– Gondolkozzanak a dolgon, Domokos bácsi. Én, sajnos, nem tudtam ezt alaposan megbeszélni a lányukkal, de van még arra idő, hogy maguk eldöntsék. Nem hiszem, hogy ne fordult volna meg a fejükben, mi történik Emivel, ha én elmegyek. Van még valaki a faluban, aki elvenné feleségül?

Így végződött a fényes, vasárnapi ebéd, s a négy ember, a két öreg szülő, Emi és Titusz belesüppedt a bizonytalanság, a kétely, a remény, a reménytelenség végtelen óceánjába.

Éjfélig, gyakran hajnalig suttogott az ágyban a két öreg. Emi megnémult. Hallgatott. Alig lehetett kihúzni belőle egy-egy szót. Este hazajött az erdész, Emi bement hozzá, s font, mint mindig.

– Nem jól van ez így – gondolták az öregek – Ha továbbra is kettesben töltik a fiatalok az estéket, bármi megtörténhet. Még a baj, a legnagyobb baj is.

Végül azt találták ki, hogy az anyja, Jula is veszi a guzsalyát, s ő is bemegy Tituszhoz, egy-két óra eltelik. Azt remélték, talán megtudnak valamit a férfi múltjáról. Ha egy lány férjhez megy, vállalnia kell az ura családját, apósát, anyósát, testvéreit, az egész rokonságot.

Nem sokat tudtak meg. Messzi földről származik, ő is falun született, inkább svábok laktak arrafelé, de ő már nem beszéli a nyelvüket, csak románul tud és magyarul. Mostanig három településen volt erdész, dobálják őket, nem melegszik meg a talaj a talpuk alatt.

Ennyi derült ki a monoton, szaggatott beszélgetésekből.

Hát éppen ez a legnagyobb gond. Hogy dobálják őket. Ki tudja, egy vagy két hónap múlva hol fog erdészkedni ez a Titusz? Még a Kárpátokon túlra is dobhatják. Nagy ez az ország. S akkor mi lesz velük? Emi nélkül még szuszogni sem tudnak.

Beszélt a két öreg a lánnyal. Megkérdezték, neki mi a szándéka. Emi kerekperec kijelentette, elmegy ő a világ végére is Titusszal. Jó ember, rendes ember, nem iszik, nem szivarozik, jól keres, mellette nem kellene megfogni naponta a kapanyelet, úri élete lenne. Azt mondta, megtakarított pénze is van.

Vészes napok következtek. Egy hétig nem mentek napszámba Kádárék. Titusz az erdőket járta, ők hárman szédelegtek az udvaron, a pajta környékén, bent a házban. Nem beszélgettek. Némaintézet lett a Kádár-porta. Nem haragudott senki senkire, de távolodtak egymástól. Megszűnt az a szép, meleg kapcsolat, ami mostanig összekötötte a szülőket a lányukkal. Legalábbis az Emi részéről. Úgy tekintett a két öregre, mint két idegenre.

Egy hetes határidőt kértek Kánya Titusztól. Egy hét múlva megmondják, mire jutottak. Mivel az erdész még mindig reménykedett, ismét bort és harapnivalót rendelt vasárnap estére.

Némán ettek, s akkor megkérdezte Titusz:

– Hogy döntöttek, Domokos bátyám? Hozzám adják a lányt, vagy nem?

Először szólította bátyámnak az öreget.

– Szakad meg a szívünk, erdész úr! Akkor is megszakad, ha elviszi idegenbe Emit, s akkor is megszakad, ha itt látjuk hervadozni. Inkább hervadozzon, csak maradjon meg nekünk, egyetlen reménységnek. Kettős halál lenne, ha a mi beleegyezésünk nélkül megszökne magával. Felakasztjuk magunkat a pajtában.

Több szó nem esett. Egy hét múlva hozta a postás az erdészeti hivataltól a levelet. Abban az állt, hogy Kánya Titusz következő szolgálati helye Beszterce Naszód megyében ez s ez a kicsi falu.

Éjszaka szedte össze az erdész kevéske holmiját, éjszaka vágott neki az útnak.

Nem búcsúzott el senkitől.

S most következzen az a kicsi mozzanat, eseménytöredék, ami megtapadt a memóriám falán.

Csak édesanyámmal ketten voltunk otthon, Jula jött be hozzánk, arca eltorzult a sok sírástól.

– Gyere Zsuzsika – mondta az anyámnak –, nézd meg, milyen a hátam. Húzd fel az ingem.

Anyám odalépett, felhúzta a kenderinget, s halk sikoly tört fel belőle.

Jula háta véres volt. Verések, sújtások nyoma, kék, fekete foltok, sávok, gennyes sérülések.

– Szinte minden éjszaka ránk parancsol Emma – mondta el-elcsukló hangon Jula –, üljünk fel, vessük le az inget, s ő a nyírág seprővel addig ver, addig üt, amíg belefárad.